

De ekster heeft een reputatie als nestrover en dief van glimmende voorwerpen maar daarmee is lang niet alles gezegd over deze fraaie vogels met hun deftig verenpak. Hoog tijd voor een frisse blik op deze vogel die zich als cultuurvolger gemakkelijk laat bestuderen.

Tekst Caroline Elfferich
Beeld Gert van Horn

EKSTERS: nestrovers en bouwmeesters

“De ekster heeft zijn PR niet goed voor elkaar”, zei Nico de Haan tijdens een vogel-lezing die ik vorig jaar bijwoonde. “Eksters gaan op klaarlichte dag met veel bombarie een nest plunderen en worden daarbij vaak op heterdaad betrapt. Neem daarentegen de bosuil, die eet het hele jaar door vogels, maar plukt deze ’s nachts uit de boom terwijl niemand oplet. Geen haan die ernaar kraait, de bosuil is een publiekslieveling”, aldus één van de bekendste vogelaars in ons land. Aan deze wijze woorden moet ik nog regelmatig denken als ik mensen hoor klagen over eksters. Maar hebben eksters eigenlijk wel een negatief effect op het broedsucces van kleine zangvogels?

SCHAARS BEGROEID

In de Hertenkamp, een Delfts stadspark, hebben mijn man en ik elf jaar lang de broedvogels geïnventariseerd. We zagen daar op zeker moment een toename van het totaal aantal broedparen van vrijwel alle vogelsoorten, zowel van eksters als van kleine zangvogels. Deze toename was naar ons idee het gevolg van gewijzigd beheer waardoor er veel meer dicht struikgewas ontstond waarin kleine zangvogels dekking en broedgelegenheid kunnen vinden. Een toename van het aantal eksters hoeft dus niet te betekenen dat het aantal kleine zangvogels afneemt.

De situatie in de Hertenkamp is natuurlijk anders dan in woonwijken waar zangvogels hun nesten moeten bouwen in kleine, vaak schaars begroeide tuinen. In moderne wijken zijn het vooral de merels die er nog enigszins in slagen om nesten te bouwen in het schaarse struikgewas. Ongetwijfeld zullen de opmerkelijke eksters eieren en jongen uit deze nesten oppeuzelen maar dat hoeft geen desastreuze gevolgen te hebben voor het broedsucces. Merels beginnen vaak onverdroten aan een tweede of derde legsel als eerdere verloren gaan.

De meeste andere soorten zangvogels die we in de wijk aantreffen zijn holenbroeders

Door hun lange staart zijn eksters geen behendige vliegers.

zoals koolmees, pimpelmees, gierzwaluw, huismus en spreeuw. Deze vogels broeden in nestkasten en onder dakpannen en hun eieren zijn doorgaans onbereikbaar voor eksters. Een jong vogeltje dat onbeholpen vliegt kan nog wel door een ekster worden gevangen maar aangezien eksters geen klauwen hebben zoals roofvogels, zijn ze niet zo succesvol in het vangen van behendig vliegende prooien.

KUIKENS

Eksters eten maar enkele weken per jaar eieren en kuikens van kleine zangvogels,

vooral in de periode dat ze zelf opgroeiende jongen te voeden hebben. Jonge vogels groeien hard en daarvoor zijn veel eiwitten nodig. Volwassen eksters eten vooral insecten, maar tijdens het broedseizoen zijn de aanvullende voedingstoffen uit eieren en kuikens voor eksters van levensbelang om het nageslacht succesvol groot te brengen. Eksters moorden niet voor de lol maar uit noodzaak.

De eksterieren en -kuikens zijn trouwens ook niet veilig voor nestrovers. Vooral zwarte kraaien hebben het voorzien op het ekstergebied. Een ekster lijkt met zijn lange staart en bravoure een imposante verschijning, maar weegt slechts 250 gram. Dat is half zo zwaar als een zwarte kraai die een ekster dan ook meestal de baas is. Ter bescherming van hun dierbare bezit bouwen eksters een dak boven hun nest, bij voorkeur van steekelige takken, waardoor het lastiger is om het broedsel te bereiken. Door deze veiligheidsmaatregelen groeit een ekster nest uit tot een flinke takkenbos die de omvang van een flinke skippybal kan aannemen. Een onderzocht nest bevatte 598 twijgen en woog 4,6 kilo (Glutz von Blotzheim, 2001).

GEDUCHTE VIJANDEN

Zwarte kraaien hebben niet alleen belangstelling voor de inhoud van ekster nesten maar ook voor de nesten zelf. Deze nestconcurrentie is één van de redenen dat eksters de laatste jaren steeds meer in de bebouwde kom zijn gaan broeden, op plekken waar de schuwere zwarte kraaien zich nog niet durven te vestigen. De aanwezigheid van mensen biedt dus juist bescherming aan broedende eksters. Om die reden zitten ekster nesten in onze wijk vrijwel allemaal laag in de boom (circa vier meter boven de grond) en dichtbij gebouwen.

Een ander gevaar dat eksters het stedelijk gebied in drijft is de havik, een grote roofvogel die maar al te graag een ekster lust. Vanwege de lange staart zijn eksters niet zulke behendige vliegers en daardoor een gemakkelijke prooi voor de pijlsnelle havik. De toename van het aantal eksters in de bebouwde kom de afgelopen jaren weerspiegelt geen landelijke trend. In de periode van 1985 tot 2000 nam de landelijke eksterpopulatie met ongeveer 40% af maar sindsdien is deze weer redelijk stabiel. Het aantal eksters dat tegenwoordig in Nederland broedt, ligt naar schatting op zo'n 50.000 paren.

SPEELNESTEN

In het vroege voorjaar, als er nog geen blad aan de bomen zit, zijn ekster nesten al van verre zichtbaar en eenvoudig te tellen. In januari 2012 heb ik dat dan ook gedaan in de wijk waar ik woon. In totaal vond ik 30 grote boomnesten in de hele wijk. Uit deze telling kun je niet concluderen dat er 30 paar eksters in de wijk broeden want daarvoor moet je weten welke nesten daadwerkelijk

bezet zijn. Om daar achter te komen heb ik in februari en maart regelmatig een rondje gewandeld langs de nesten en genoteerd of er eksters bij aanwezig waren.

Vaak zie je meerdere ekster nesten dichtbij elkaar die het eigendom zijn van één eksterpaar. De extra nesten worden soms 'speelnesten' genoemd maar dat vind ik een misleidende naam, de vogels spelen er namelijk niet. Eksters hebben een sterk ontwikkeld nestbouw gedrag. Soms wordt een oud nest gerenoveerd maar vaker plegen ze nieuwbouw. Een enkel paar is vaak gelijktijdig en op meerdere plekken bezig met bouwwerkzaamheden, waarschijnlijk om verschillende locaties op geschiktheid te testen. Op zeker moment kiest het paar een broednest en richt daar dan alle aandacht op. Het materiaal uit de andere nesten wordt vaak deels hergebruikt waardoor een nest in korte tijd kan verdwijnen. Een degelijk gebouwd nest op een beschutte plek kan echter wel zeven jaar intact blijven.

Een ekster is met zijn lange staart en bravoure een imposante verschijning onder de stadsvogels, maar weegt slechts 250 gram

In maart 2012 zag ik eksters bij 13 tot 15 nesten in de wijk. De oppervlakte van de wijk bedraagt ongeveer 63 hectare en daaruit kun je berekenen dat er per eksterpaar ongeveer vier tot vijf hectare beschikbaar is. Uit de literatuur is bekend dat een ekster territorium ongeveer vier tot vijf hectare groot is, afhankelijk van de hoeveelheid voedsel en nestbomen die er te vinden zijn. Naar verwachting zal het aantal eksters niet veel meer toenemen want de wijk is min of meer vol. Opvallend is dat vrijwel alle ekster nesten zich bevinden in de nabijheid van vochtig, kort gemaaid gras. Daar zoeken eksters graag naar voedsel.

GLIMMENDE VOORWERPEN

Tot slot wil ik nog een kanttekening plaatsen bij de reputatie van eksters dat ze dol zijn op glimmende voorwerpen. Ik heb geen eigen waarnemingen die deze belangstelling bevestigen maar ik kan me wel voorstellen dat de glimmende vogels van glimmende voorwerpen houden. In talloze oude rijmpjes tref je zinnen aan over eksters die met trouwringen en breiwerken aan de haal gaan. In het stripboek 'Kuifje en de juwelen van Bianca Castafiore' komt een ekster voor die een juweel uit een huis steelt. Dergelijk vrijpostig gedrag is misschien te verwachten van (half)tamme eksters maar zeker niet van wilde eksters. Die zijn veel te schuw om een huis binnen te gaan.

LITERATUUR

Glutz von Blotzheim, Urs N., 2001. Handbuch der Vögel Mitteleuropas 13-III